

УДК 378.14:001.92

Лариса Петренко,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу теорії і практики педагогічної освіти
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-7604-7273>,
e-mail: inlaf@ukr.net

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

Анотація. Цифровізація та імплементація концепції відкритої науки створюють нові можливості для підвищення якості освіти й наукових досліджень, спрямовуючи їх на задоволення потреб суспільства. Відкрита наука передбачає вільний доступ до дослідницьких результатів, відкриту співпрацю, залучення громадськості до наукових процесів та дотримання принципів прозорості й відповідальності. Особлива увага приділяється зміні підходів до оцінювання дослідницької діяльності, розвитку дослідницької культури та створенню інноваційних інфраструктур. У зв'язку з цим потребують оновлення програми підготовки майбутніх викладачів і науковців до роботи в умовах відкритої науки, що сприятиме підвищенню їхньої професійної компетентності та дослідницької культури.

Ключові слова. Цифровізація, відкрита наука, майбутній викладач, заклад вищої освіти, оцінювання.

PREPARATION OF FUTURE DOCTORS OF PHILOSOPHY FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF OPEN SCIENCE

Larysa Petrenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Theory and Practice of Pedagogical
Education of the Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult
Education Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult
Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Abstract. Digitalization and implementation of the concept of open science create new opportunities for improving the quality of education and

research, directing them to meet the needs of society. Open science involves free access to research results, open collaboration, public involvement in scientific processes, and adherence to the principles of transparency and responsibility. Particular attention is paid to changing approaches to evaluating research activities, developing a research culture, and creating innovative infrastructures. In this regard, it is necessary to update the program of training future teachers and researchers to work in open science, which will help to improve their professional competence and research culture.

Keywords. digitalization, open science, future teacher, higher education institution, assessment.

Розвиток цифрових технологій нині сприймається як звичайний стан функціонування та трансформації багатьох систем, сфер, організацій, індустрій та економік (Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр., 2018), що зумовлює перехід суспільства на новий рівень розвитку, який характеризується терміном «цифровізація». Ґрунтуючись на результатах аналізу наукових праць та нормативних актів феномен цифрового суспільства, на наш погляд, можна розглядати як суспільство, що інтенсивно та продуктивно використовує цифрові технології для власних потреб (розвитку підприємництва, інфраструктури, ринку праці, аграрного господарства, безпечного навколишнього середовища, підвищення рівня інформаційної та загальної культури, якості медичних послуг та ефективності системи освіти, подолання бідності тощо), орієнтоване на людину, та забезпечення рівних можливостей для кожного з метою одержання кращих результатів – у самореалізації, професійній діяльності, життєдіяльності, відпочинку, навчанні тощо (Петренко, Кучерявий, & Лавріненко, 2024). Зокрема, в галузі освіти цифрова трансформація відбувається на всіх етапах процесу пізнання: від актуалізації проблеми до оприлюднення та популяризації отриманих результатів. Зростання темпів цифровізації зумовлює необхідність реалізації стратегій відкритої освіти (активна участь у створенні, використанні, адаптації та поліпшенні відкритих освітніх ресурсів; запровадженні освітніх практик співпраці, пошуці й спільному продукуванні знань; широкому заохоченні та залучення колег до співпраці у створенні матеріалів, програм, методик; виданні відкритих навчально-методичних матеріалів тощо) (Cape Town Open Education Declaration, 2018). Цифрова трансформація освітніх послуг принесла значні зміни в науково-дослідну діяльність учених освітньої галузі, що призвело до розроблення нових продуктів та послуг, підвищення

ефективності та покращення якості професійної підготовки фахівців для різних галузей національної економіки (Шаповалова & Єфремова, 2023) Відповідно, від майбутніх викладачів закладів вищої освіти вимагається володіння цифровою компетентністю на високому рівні, оскільки в професійній діяльності їм доведеться не лише широко застосовувати цифрові інструменти і технології для організації командної роботи як в освітньому процесі, так і в науково-дослідній роботі, але весь час опановувати нові, оцінювати та обирати найбільш ефективні серед них. Такий підхід є частиною концепції відкритої науки ЄС, реалізація якої знаходиться в центрі європейської дослідницької політики, спрямованої на підвищення ефективності та продуктивності, цілісності, прозорості та надійності, а також відповідності потребам і очікуванням суспільства. Створення відкритої дослідницької системи з доступом до неї вчених різних галузей науки уможливорює обмін знаннями і досвідом між ними, тим самим прискорюючи процес відкриттів, покращуючи якість досліджень, що посилює вплив науки на розвиток людини та суспільства. Для цього вживаються заходи щодо зняття бар'єрів, розроблення стимулів та створення умов для забезпечення науки можливістю інтенсивного використання даних і масовим обміном знаннями, а також просування наукового підходу в публічних дебатах. Прийняття концепції «Відкритої науки» (Open Science) як методології дослідження вимагає вдосконалення широкого спектру практик і розроблення дієвих механізмів для цього.

Серед відомих практик відкритої науки доцільно виокремити такі:

ранній і відкритий обмін дослідженнями, що передбачає попередню реєстрацію, зареєстровані звіти, зберігання даних у спільних сховищах, попередній друк (препринти);

відкрита співпраця в рамках науки та з іншими виробниками/користувачами знань – надання негайного та необмеженого відкритого доступу до наукових публікацій, даних досліджень, моделей, алгоритмів, програмного забезпечення, протоколів, блокнотів, робочих процесів та всіх інших результатів досліджень;

забезпечення верифікованості та відтворюваності результатів досліджень через практику відповідального управління результатами досліджень (публікації, дані та інші результати) відповідно до принципів FAIR (можливість знайти, доступність, сумісність та багаторазовість);

сприяння залученню громадськості до досліджень та інновацій, підтримка громадянської науки та підвищення довіри громадськості до науки.

Нині розроблено і використовується низка інструментів відкритої науки. Найбільш відомим є: Угода про реформування оцінки досліджень Agreement for Reforming Research Assessment (ARRA), Коаліції з просування оцінки досліджень Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA) та План дій Action Plan щодо впровадження ARRA. Також розроблено законодавчу та регуляторну базу для впровадження відкритої науки:

законодавча база ЄС щодо даних, авторського права та цифрових технологій, придатна для досліджень відповідно до програми політики Європейського дослідницького простору; Положення Horizon Europe щодо відкритої науки. Інтенсивного розвитку отримала інфраструктури відкритої науки: Європейська хмара відкритої науки (EOSC), яка визнана одним із Спільних європейських просторів даних, що посилює лідерство ЄС у світовій економіці даних; Open Research Europe – інноваційна платформа відкритого доступу для публікації досліджень, що фінансуються всіма програмами ЄС; підтримка навичок і освіти для справедливого застосування відкритої науки та управління дослідницькими даними FAIR.

У рамках імплементації концепції «Відкрита наука» Європейською Комісією акцентується увага на обов'язковість урахування в системах оцінювання кар'єри вченого, його діяльності з підтримки ініціатив відкритої науки (Open Science, n.d.).

А тому вважаємо за необхідне наголосити на зміні підходів до оцінювання дослідницької діяльності. Йдеться про зміну критеріїв оцінювання діяльності учених, моніторинг розвитку наукової системи на шляху до відкритості на всіх рівнях і вимірювання результатів дослідницької діяльності на груповому та індивідуальному рівнях, що передбачає розроблення нових показників і спонукання до більш відповідального використання наявних (Базелюк та ін., 2021, с. 184).

Перехід до відкритої науки зумовив загальне погодження підходів до оцінювання дослідницької діяльності, розроблення методик оцінювання. Серед пріоритетів визначено розвиток дослідницької культури, основними складниками якої є: відкрита наука; доступ до дослідницьких інфраструктур; дослідницька добросовісність; рівність, різноманітність та інклюзія; належне використання методів дослідження; прозорість; відтворюваність наукових результатів та процесів оцінювання дослідницької діяльності (Science Europe, 2021, p. 15) представлено низку рамкових заходів з

його виконання відповідно до оновленого бачення, місії, цінностей і стратегічних пріоритетів, а також механізми, за допомогою яких можна досягти визначених цілей.

Відтак, на часі розроблення програми навчальної дисципліни або тренінгу, метою якого буде професійна підготовка майбутнього викладача закладу вищої освіти до професійної діяльності в умовах відкритої науки. Така програма може бути запропонована здобувачам другого (магістерського) і третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти. Для розвитку практичних навичок можуть бути запропоновані трьох-п'ятиденні тренінги, наприклад, «Відкрита наука і відкриті освітні ресурси», «Розвиток дослідницької культури», «Методика оцінювання дослідницької діяльності» та ін.

Таким чином, цифровізація, розвиток відкритих освітніх ресурсів, імплементація відкритої освіти створюють нові можливості для підвищення якості освіти та наукових досліджень. Відкрита наука, як частина європейської дослідницької політики, спрямована на підвищення ефективності, прозорості та відповідності потребам суспільства. Реалізація концепції відкритої науки передбачає ранній і відкритий обмін дослідженнями, відкриту співпрацю, забезпечення верифікованості та відтворюваності результатів, а також залучення громадськості до наукових досліджень.

Зміна підходів до оцінювання дослідницької діяльності, розвиток дослідницької культури та впровадження нових методик оцінювання сприяють підвищенню якості наукових досліджень та їх впливу на розвиток суспільства. Відкрита наука забезпечує доступ до дослідницьких інфраструктур, підтримує дослідницьку доброчесність, рівність, різноманітність та інклюзію. Підсумовуючи зазначимо, що підготовка майбутніх докторів філософії до професійної діяльності в умовах відкритої науки є важливим кроком до створення інноваційного та конкурентоспроможного суспільства, здатного ефективно використовувати цифрові технології для вирішення актуальних проблем та забезпечення сталого розвитку.

Список посилань

Кабінет Міністрів України (2018). Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації (Розпорядження від 17.01.2018 р. № 67-р.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

- Петренко, Л. М., Кучерявий, О., & Лавріненко, О. (2024). *Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства*. ТОВ «Юрка Любченка». <http://surl.li/dstsj>.
- Cape Town Open Education Declaration. (2018). *Cape Town Open Education Declaration*. Retrieved September 5, 2022, from <https://is.gd/XVaHnI>.
- Шаповалова, О. В., & Єфремова, К. В. (Ред.). (2023). *Правове забезпечення розвитку технологій цифрової економіки та суспільства: монографія*. НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України.
- Open Science. (n.d.). *European Commission*. Retrieved from <https://ec.europa.eu>
- Луговий, В., Драч, І., Петроє, О., Зінченко, В., Мелков, Ю., Жилиєв, І., Ретейло, І., Базелюк, Н. & Камишин, В. (2021). Світовий та європейський підходи до оцінювання публікаційної активності університетів. *Теоретичні основи підвищення дослідницької спроможності університетів України в контексті імплементації концепції «Відкрита наука»: препринт (аналітичні матеріали)*. 206 с. Електронне видання. Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-53-7-2021>.
- Science Europe. (2021). *Science Europe Strategy 2021–2026*. Retrieved from <https://scieur.org/strategy>.
- Science Europe. (2021). *Science Europe Multi-annual Action Plan 2021–2026*. Retrieved from <https://scieur.org>.

УДК 377:006:[005.56-027.542-027.551]:338.46

Алла Онищенко,
доктор філософії, науковий співробітник
лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-6098-8792>,
e-mail: onastya94@ukr.net